

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Petra ŠKRABA

**OBOLENJA KONJ V KOBILARNI LIPICA
V OBDOBJU OD 2000 DO 2009**

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Petra ŠKRABA

**OBOLENJA KONJ V KOBILARNI LIPICA
V OBDOBJU OD 2000 DO 2009**

DIPLOMSKO DELO
Visokošolski strokovni študij

**DISEASES OF HORSES IN LIPIZZA STUD
IN THE PERIOD FROM 2000 TO 2009**

GRADUATION THESIS
Higher professional studies

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo je zaključek Visokošolskega študija kmetijstvo-zootehnika. Opravljeno je bilo v Kobilarni Lipica in v sodelovanju z Veterinarsko postajo Sežana.

Komisija za dodiplomski študij Oddelka za zootehniko je za mentorja diplomskega dela imenovala izr. prof. dr. Martino Klinkon Ogrinec ter somentorja doc. dr. Klemna Potočnika.

Recenzent: red. prof. dr. Marjan KOSEC

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Silvester ŽGUR

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: izr. prof. dr. Martina KLINKON OGRINEC

Univerza v Ljubljani, Veterinarska fakulteta, Klinika za reprodukcijo in velike živali

Član: doc. dr. Klemen POTOČNIK

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: red. prof. dr. Marjan KOSEC

Univerza v Ljubljani, Veterinarska fakulteta, Klinika za reprodukcijo in velike živali

Datum zagovora:

Podpisana izjavljam, da je naloga rezultat lastnega raziskovalnega dela. Izjavljam, da je elektronski izvod identičen tiskanemu. Na univerzo neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravici shranitve avtorskega dela v elektronski obliki in reproduciranja ter pravico omogočanja javnega dostopa do avtorskega dela na svetovnem spletu preko Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete.

Petra Škraba

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Vs
DK	UDK 636.1.09(043.2)=163.6
KG	konjereja/konji/lipicanci/obolenja/vzroki/Slovenija
KK	AGRIS L73/5120
AV	ŠKRABA, Petra
SA	KLINKON - OGRINEC, Martina (mentorica)
KZ	SI-1230 Domžale, Groblje 3
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
LI	2016
IN	OBOLENJA KONJ V KOBILARNI LIPICA V OBDOBJU OD 2000 DO 2009
TD	Diplomsko delo (visokošolski strokovni študij)
OP	VIII, 40 str., 1 pregl., 26 sl., 14 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	V diplomskem delu smo analizirali obolenja konj v Kobilarni Lipica v obdobju desetih let. Konje smo razdelili v skupine in sicer plemenski žrebci, plemenske kobile, dresurni konji, rekreativni konji, vprežni konji, konji v treningu, mladi konji do četrtega leta starosti in konji v testu delavnih sposobnost, pri katerih smo zabeležili 1881 intervencij. Najpogostejša so bila vnetja (39%), različne poškodbe (29%), bolezni raznih vzrokov (24%) ter reprodukcijske motnje (5%). Podrobneje smo analizirali obolenja pri delavnih konjih in plemenskih kobilah. Osredotočili smo se na prebavni in dihalni sistem ter poškodbe okončin. Delavni konji so obolevali pogosteje (70%), kar je odvisno od narave dela in načina življenja.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Vs

DC UDC 636.1.09(043.2)=163.6

CX horse breeding/horses/Lipizzans/diseases/causes/Slovenia

CC AGRIS L73/5120

AU ŠKRABA, Petra

AA KLINKON - OGRINEC, Martina (mentorica)

PP SI-1230 Domžale, Groblje 3

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Animal Science

PY 2016

TI DISEASES OF HORSES IN LIPIZZA STUD IN THE PERIOD FROM 2000 TO 2009

DT Graduation Thesis (Higher professional studies)

NO VIII, 40 p., 1 tab., 26 fig., 14 ref.

LA sl

AL sl/en

AB In this thesis we have analysed the most common diseases of horses in the Lipica stud farm in the period of ten years. The horses have been divided into the following groups: the stallions, brood mares, breakings, recreative horses, driving horses, horses in training, young horses up to the fourth year of age and the horses in the test of working abilities, for which we have recorded 1881 interventions. The most common were inflammations (39%), various injuries (29%), diseases of various causes (24%) and reproduction disorders (5%). We have made a detailed analysis of the illnesses/affection of working horses and brood mares. We have focused on the digestive system, the respiratory system and injuries of extremities. Working horses have contracted an illness ill more frequently (70%), depending on the nature of the work and way of the lifestyle.

KAZALO VSEBINE

	Str.
KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA.....	III
KEY WORDS DOCUMENTATION.....	IV
KAZALO VSEBINE.....	V
OKRAJŠAVE.....	VIII
1 UVOD.....	1
2 PREGLED OBJAV	3
2.1 RAZVOJ INFRASTRUKTURE KOBILARNE	3
2.2 SELITVE LIPIŠKE ČREDE KONJ.....	5
2.3 OPIS PASME LIPICANEC	6
2.4 LIPICANSKI KONJ.....	7
2.4.1 Osnovne značilnosti lipicanca.....	8
2.4.2 Posebne značilnosti.....	9
2.5 KATEGORIJE KONJ	12
2.5.1 Delavni konji in plemenske kobile	12
2.5.1.1 Delavni konji	12
2.5.1.2 Plemenske kobile.....	15
2.6 BOLEZNI IN POŠKODBE.....	15
2.6.1 Poškodbe okončin (P.O.).....	15
2.6.2 Dihalni sistem (D.S.) – dihala	19
2.6.2.1 Bolezni spodnjega respiratornega trakta.....	21
2.6.2.2 Bolezni zgornjega respiratornega trakta	22
2.6.3 Prebavni trakt (P.T.)	22
3 MATERIAL IN METODE.....	25
3.1 MATERIAL	25
3.2 METODE	26

Škraba P. Obolenja konj v Kobilarni Lipica v obdobju od 2000 do 2009.
Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2016

4	REZULTATI IN RAZPRAVA	27
5	SKLEPI	36
6	POVZETEK	38
7	VIRI.....	39
	ZAHVALA	

KAZALO SLIK

	Str.
Slika 1: Tloris Kobilarne Lipica (Dolenc, 1980).....	4
Slika 2: Alojz Lah v levadi (foto: Škraba P., 2013).....	6
Slika 3: Petra Škraba v damskem sedlu na Pluto Famosi (foto: Škraba P., 2016).....	7
Slika 4: Alojz Lah in brezhibno izvedena capriola (foto: Škraba P., 2013)	9
Slika 5: Shematični prikaz organizacije reje in priprave konj v Kobilarni Lipica (Rus, 2011).....	10
Slika 6: Kobile z žrebeti na Borjači (foto: Škraba P., 2016).....	11
Slika 7: Žrebeta pri igri (foto: Škraba P., 2016).....	11
Slika 8: Nastop Lipiške kvadrilie (foto: Škraba P., 2014)	12
Slika 9: Nastop Lipiške velike kvadrilie z osmimi konji (foto: Škraba P., 2013).....	13
Slika 10: Pogled na vprežena žrebca s kočije (foto: Škraba P., 2016)	14
Slika 11: Priprava in privajanje mladih žrebcev na opremo (foto: Škraba P., 2013).....	14
Slika 12: Gibalni sistem konja (Konjeniška Zveza Slovenije, 2015a).....	16
Slika 13: Anatomska zgradba kopita (Konjeniška Zveza Slovenije, 2015b).....	17
Slika 14: Ugotavljanje bolečine v kopitu s kopitnimi kleščami (Konjeniška Zveza Slovenije, 2015b).....	18
Slika 15: Dihalni sistem (Anatomija konja, 2016).....	20
Slika 16: Prebavni sistem (Kruljc, 2003).....	22
Slika 17: Prebavni sistem (Anatomija konja, 2016).....	23
Slika 18: Žrebec med napadom kolike (foto: Škraba P., 2010)	24
Slika 19: Sestava črede konj leta 2004.....	27
Slika 20: Vzrok za veterinarski poseg 2000-2009	28
Slika 21: Veterinarski posegi po kategorijah konj 2000-2009	29
Slika 22: Veterinarski posegi pri delavnih konjih in plemenskih kobilah	30
Slika 23: Veterinarski posegi pri plemenskih kobilah in delavnih konjih	31
Slika 24: Poškodbe okončin pri delavnih konjih in plemenskih kobilah	32
Slika 25: Obolenja dihal pri delavnih konjih in plemenskih kobilah	33

Slika 26: Obolenja prebavnega trakta pri delavnih konjih in plemenskih kobilah..... 34

KAZALO PREGLEDNIC

	Str.
Preglednica 1: Primer PŽ v excelovi tabeli.....	25

OKRAJŠAVE

KL	Kobilarna Lipica
PŽ	plemenski žrebci
DK	delavni konji
PK	plemenske kobile
RK	rekreativni konji
DRK	dresurni konji
VPR	vpredni konji
KVT	konji v treningu
MLK	mladi konji, od 0-4. leta starosti
IZL	izločeni konji
P.O.	poškodbe okončin
D.S.	dihalni sistem
P.T.	prebavni trakt

1 UVOD

Kobilarna Lipica je zelena oaza na kamnitem krasu. Je edina Slovenska kobilarna z rejo dragocenih belih lipicancev, znana po svetu kot ene bolj plemenitih in najstarejših pasem, ki velja za ogroženo. Pasma je razpršena po svetu in zaradi tega je večja nevarnost parjenja v ožjem sorodstvu. Zaradi relativno velikega števila živali na enem mestu, v našem primeru v Kobilarni Lipica, kjer je skupaj vhlevljenih približno 340 konj različnih starosti, je večja možnost poškodb in bolezni. Pri vzreji sta zdravje in dobra psihofizična kondicija živali osnovnega pomena.

Konji v Kobilarni Lipica so namenjeni različnim aktivnostim in namenom rabe, zato je izdelana statistična analiza podatkov spremljanja zdravstvenega stanja konj zanimiva ideja, kot zaključek študija. Z raziskavo bomo ugotovili kakšna je pogostost obolenj po različnih kategorijah konj, katera obolenja so najpogostejša in pri katerih kategorijah so obolenja bolj pogosta. V Kobilarni Lipica že vrsto let rutinsko spremljajo vsa veterinarska opravila, zato je taka analiza sploh možna. Od leta 2007 imajo zaposlenega tudi svojega veterinarja. Uvedli so elektronske veterinarske kartone za vsakega posameznega konja. Pred tem je za lipiško čredo konj bila zadolžena Veterinarska postaja Sežana. Njihovi veterinarji so obolenja in zdravljenja ročno vpisovali v bolniške knjige. Kobilarna Lipica dobro sodeluje s Klinikom za konje na Veterinarski fakulteti v Ljubljani, kot tudi z Veterinarsko bolnico Slovenska Bistrica, ki je specializirana za področja ortopedije oziroma celotnega gibalnega sistema.

Kobilarna ima sedaj svojo ambulanto in rehabilitacijske bokse v katere namestijo morebitne poškodovane ali bolne konje. S tem omogočijo, da so živali izolirane od ostalih – zdravih konjev in si lahko v miru in hitreje opomorejo. Poleg redne oskrbe konjev je veterinar zadolžen tudi za jemanje semena plemenskim žrebcom v pripustni sezoni s katerim nato osemenijo plemenske kobile. Plan pripustov je v naprej pripravljen in skrbno načrtovan, ker natančno upoštevajo zastopanost posameznih rodov in linij.

V nalogi smo se osredotočili na najpogostejša obolenja konj v kobilarni in katera obolenja ter poškodbe so značilna za določeno skupino konj. Izbrali smo dve ciljni skupini v podrobnejšo obdelavo in sicer delavne konje in plemenske kobile.

2 PREGLED OBJAV

2.1 RAZVOJ INFRASTRUKTURE KOBILARNE

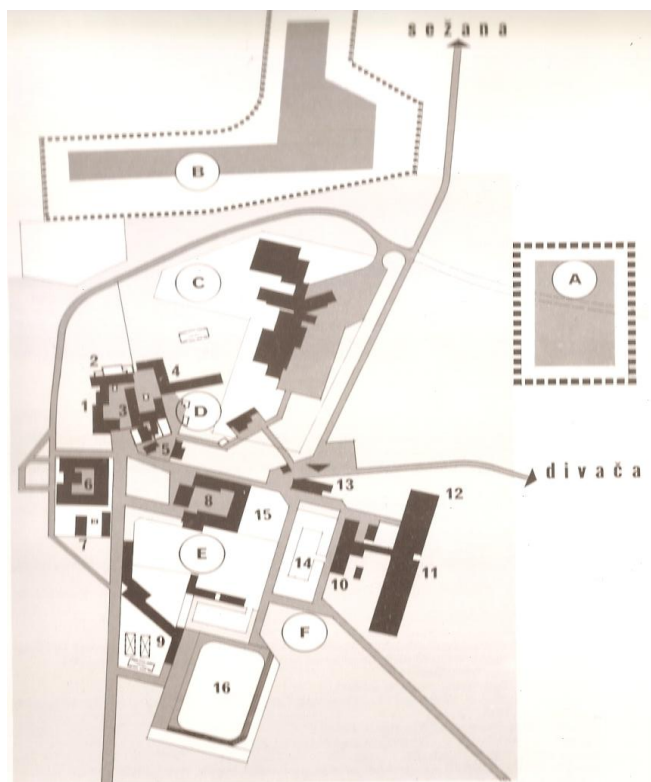
Lipica je naselje v Občini Sežana. Osrednja znamenitost je Kobilarna, kot pomembno slovensko konjeniško središče. Tu poteka vzreja svetovno znanih konjev – lipicancev. Zgodovina Kobilarne je tesno povezana s Habsburžani, ki so 650 let vladali velikemu delu baročne Evrope. Zaradi kraškega podnebja in zemlje je Lipica podobna Španiji, zato se je leta 1580 avstrijski nadvojvoda Karl odločil ustanoviti dvorno kobilarno prav na tem območju. V tistem obdobju je veljal španski konj za ključno strateško dobrino (Zgodovina...2016).

Kobilarna je bila ustanovljena na zapuščenem dvorcu tržaškega škofa leta 1580, pod vodstvom avstrijskega nadvojvode Karla.

Že naslednje leto so pripeljali 24 plemenskih kobil in 6 plemenskih španskih žrebcev. Leta 1585 je prvi upravnik kobilarne Franc Jurko sporočil nadvojvodi Karlu, da je zagotovljen obstoj kobilarne, navaja Dolenc (1980). Posledica obstoja je bila odločitev za nakupe novih zemljišč in izgradnjo novih objektov, cerkve in dodatnih hlevov. Začeli so urejati travnike, poti v okolici in čistiti zaraščene gozdove.

Danes se Kobilarna Lipica razprostira na približno 300 hektarih. Najstarejša stavba je Graščina, zgrajena na najvišji točki zaselka Lipica in je pozidana v obliki črke L. Vedno je veljala za upravno stavbo s stanovanji za vodilne zaposlene v kobilarni. Ob njej stoji historični hlev Velbanca s plemenskimi žrebci. Arihtunga je hlev številka 6 in 7 ali hlev za dresurne konje z zunanjim jahališčem (slika 1). Namenjen je pripravi mladih konj in konjem za turistično jahanje. Hlev številka 9 in 10 je za mlade žrebice (od 1 do 3 let). Na Borjači se nahajajo hlevi številka 3,4 in 5, kjer so locirane vse kobile (mlade kobile, plemenske kobile z žrebeti, žrebice in jalove kobile). Del hleva je preurejen v veterinarsko ambulanto. Sestavni del Borjače je tudi mala pokrita jahalnica. Zadnja pridobitev v 70-ih letih je Novi hlev z 75 nastanitvenimi boksi za dresurne konje in kar tremi pokritimi

jahalnicami. Osrednji sestavni del je hipodrom s tribunami za velike prireditve, kjer še vedno izvajajo aktualne lipiške jahalne dogodke in tekme.

Slika 1: Tloris Kobilarne Lipica (Dolenc, 1980)

Legenda:

- A; predviden kompleks za vhodne in izhodne objekte
- B; predviden objekt za športno rekreacijske površine
- C; turistični objekti (Hotel Maestoso, restavracija)
- D; historično jedro Lipice (1-grad, 2-velbanca, 3-objekti ob grajskem dvorišču, 4-stanovanjski objekti, 5-cerkev sv. Antona, 6- hotel Klub)
- E; objekti in naprave za konje (7-ambulanta za konje, 8-hlevi na Borjači, 9-gospodarska poslopja, 10-hlev za dresirane konje, 11-hlev za šolanje konj in mala jahalnica, 12-pokrita jahalnica, 13-vhodni objekt v območje kobilarne, 14-maneža, 15-izpusti za konje, 16-hipodrom)
- F; travne površine

STATUS KOBILARNE LIPICA

Kobilarna Lipica je javni zavod, katerega ustanoviteljica je Republika Slovenija (Zakon..., 2016). Celotno območje Kobilarne Lipica, s kultivirano kraško krajino, čredo konj lipicanske pasme ter stavbno in umetnostno dediščino je razglašeno za kulturni spomenik izjemnega pomena za Republiko Slovenijo (Rus in Mesarič, 2011).

Območje kultivirane kraške krajine Kobilarne Lipica obsega čredo lipicancev, oblikovane pašne in travniške površine z zaščitnimi ograjami, hrastove gaje, drevorede ter stavbe spomeniške celote s kulturno vrednostjo.

Temeljni poudarki iz zakona o Kobilarni Lipica (Zakon..., 2016) opredeljujejo Kobilarno Lipica kot izjemen kulturno-zgodovinski in naravni spomenik v nacionalnem in svetovnem merilu. Vrednote kobilarne temeljijo na zgodovinsko utemeljenih dejstvih, ki potrjujejo Kobilarno Lipica kot izvirno kobilarno lipicanca, ene najstarejših kulturnih pasem konj. Njeno območje je edina lokacija, ki zagotavlja optimalne pogoje za vrhunsko rejo lipicanca. Kobilarna Lipica je najstarejša evropska kobilarna, ki kontinuirano, od ustanovitve pa vse doslej, vzreja isto pasmo konj. Obenem pa predstavlja edinstveno okolje, katerega posamezni sklopi so se oblikovali v funkciji temeljne, izvirne dejavnosti – reje lipicancev.

2.2 SELITVE LIPIŠKE ČREDE KONJ

Konec 18. stoletja je Lipiško kobilarno prizadela vrsta razdejanj in nesreč.

Leta 1802 je Lipico prizadel potres, nato Francoska okupacija in vstop Italije v vojno v 20. stoletju. Sledila je kapitulacija Italije. Končno leta 1947 postane Lipica del Socialistične Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) in kmalu za tem se ustanovi Oddelek za visoko šolo jahanja in dresuro (Zgodovina....2016).

Zaradi posebnosti in kvalitete jahalnega središča v tedanji SFRJ se je tudi tedanji predsednik Josip Broz – Tito, velik ljubitelj narave in predvsem konj, osebno zavzel za

obstoj in predvsem razvoj kobilarne. S tem je kobilarna pridobila na kvaliteti in prepoznavnosti v svetovnem merilu. Lipiški konji in jahači se od 1980 leta udeležujejo dresurnih tekmovanj kot so evropska prvenstva, tekme za svetovni pokal in celo olimpijske igre (Los Angeles). Klasična šola jahanja letno pridobiva na vrednosti s pomočjo tujih svetovno priznanih trenerjev, ki redno sodelujejo z lipiškimi jahači trdi Dolenc (1980).

2.3 OPIS PASME LIPICANEC

V Kobilarni Lipica je bilo ob letnem pregledu, novembra 2015, skupaj 373 konj, kar zagotavlja Načrt upravljanja Kobilarne Lipica (2010). Od tega 27 plemenskih žrebcev, 78 plemenskih kobil, 114 mladih konjev do četrtega leta starosti. V trening in nastope Klasične šole jahanja je bilo ob letnem pregledu vključenih 68 konj, 86 konj je bilo namenjenih za prodajo oziroma za oddajo v rejo.

Zaradi viškov konjev v Kobilarni Lipica, so se odločili, da poleg prodaje ponudijo določene konje tudi v pogodbeno rejo rejcem ZRLS (Združenje Rejcev Lipicanca Slovenije). Leta 2015 je bilo v pogodbeni reji 86 konjev, 38 žrebcev ali kastratov in 48 kobil.

Slika 2: Alojz Lah v levadi (foto: Škraba P., 2013)

Cilji reje in selekcije so določene z rejskim programom, ki stremi k temu, da se bo obseg lipiške matične črede ustalil okoli številke 358. Od tega 50-60 kobil, letni prirastek 40 žrebet in okrog 120 žrebet starih eno, dve in tri leta, 30 delovnih konj v turistični enoti, 60 v klasični šoli jahanja, nekaj za vprege, od 20-50 postopno oddanih v rejo (Rus, 2011).

2.4 LIPICANSKI KONJ

Lipicanec je slovenska avtohtona pasma, ki se je v času ustanovitve kobilarne Lipica leta 1580 izoblikovala in razvijala na temeljih vsestranskega preizkušanja v Španski dvorni jahalni šoli na Dunaju, v zadnjem stoletju pa tudi v drugih državnih kobilarnah po Evropi. Pasma je zastopana v 18 državah Evrope, Amerike, Afrike in Avstralije (Rus, 2011).

Slika 3: Petra Škraba v damskem sedlu na Pluto Famosi (foto: Škraba P., 2016)

Lipicanec se ne uvršča več med ogrožene pasme. To so zatrdili na Skupščini LIF (Lipizzan Internacional Federation), saj po oceni Mednarodne lipicanske zveze celotna populacija šteje 12.367 živali.

Rejski cilj je skladen, eleganten, plemenit konj srednjega okvira, v klasičnem tipu, pravih in izdatnih hodov, ki je primeren za izvajanje klasičnih dresurnih elementov in tudi za vse oblike konjeniškega udejstvovanja pod sedlom in v vpregi. Odbira plemenskih

živali je pod strogim nadzorom. Izbrani so le tisti posamezniki, ki ustrezajo strokovnim zahtevam, ki jih postavi Republiška strokovna komisija za konjerejo. Ta komisija skrbi za izvajanje selekcije in rodovništva v konjereji in ocenjuje plemensko vrednost živali (Rus, 2011).

2.4.1 Osnovne značilnosti lipicanca

Po rasti je lipicanec srednje velik, globok in širok konj. Konji stare lipiške linije so bili visoki 157 do 167 cm, imeli so izrazito, nekoliko konveksno glavo. Danes merijo v Lipici kobile v višino 153 do 158 cm (izjemoma 148-162 cm), žrebci pa od 155 cm do 158 cm (izjemoma 150 - 165 cm), ugotavljata Mesarič in Rus (2011).

Lipicanec ima format položenega pravokotnika. Glava je izrazito suha, razmeroma velika in v obraznem delu podaljšana, profilna linija je le še redko konveksna – ovnovska. Oči so izrazito bistre in živahne, pogled inteligenčen. Ušesa so lepo postavljena. Dolgi in mišičasti vrat je visoko nasajen, zaradi tega je greben slabo izražen in prehaja brez pravega prehoda proti hrbtu. Hrbet je dolg, močan, včasih zleknjen, kar je značilno za konje z visoko nasajenim vratom. Križ je okrogel in dolg ter ima dobro razvito mišičje. Rep je visoko nasajen, košat in konj ga lepo nosi. Prsi so primerno široke, globoke in rebra dobro zaobljena, kar kaže moč in vzdržljivost. Pleča so pogosto kratka in bolj strma. Glava in rep imata gosto, vendar kot svila tenko žimo. Pravijo, kar potrjuje tudi Dolenc (1980), da je konj toliko vreden, kolikor so vredne njegove noge in kopita. To gotovo velja za lipicanca. Stoja nog je pravilna. Noge so kratke, pri čemer je nadlahtnica primerno dolga, podlahtnica pa kratka. Kratka podlahtnica omogoča visok korak, kar je značilno za pasmo. Piščal je običajno srednje dolga, nekateri konji pa imajo daljšo. Sklepi so široki in izraziti. Kite so suhe in jasno izražene. Biclji prednjih in zadnjih nog so kratki in elastični. Kopita so zaradi gibanja na kraških tleh izredno trdna, v primeri z velikostjo konja majhna in lepo oblikovana. Korak je visok in zelo graciozen, zato je manj izdaten. Korak in drža konja sta energična in enkratna. Pri svoji elastični hoji dviguje nadlaket prednje noge skoraj vodoravno s pravokotnim upogibom kolena. Ta korak je ponosen in dostojanstven, to pa je lipicanca usposobilo za paradnega konja bolj kot konje drugih pasem ter seveda za visoko šolo jahanja.

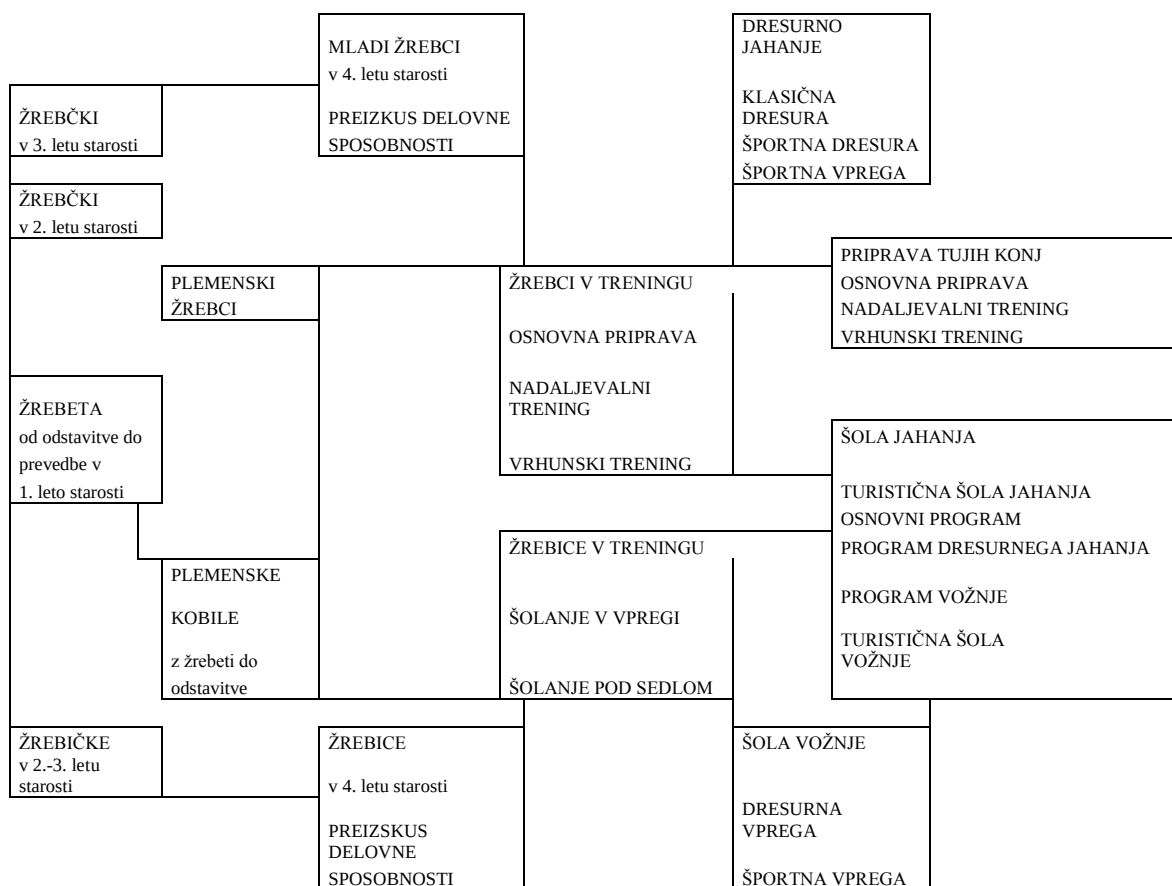

Slika 4: Alojz Lah in brezhibno izvedena capriola (foto: Škraba P., 2013)

2.4.2 Posebne značilnosti

Lipicanec je konj živahnega temperamenta a dobrohotnega karakterja, ki ga odlikuje učljivost, delavolnost in kooperativnost. Mesarič in Rus (2011) trdita, da je za pasmo značilna dobra plodnost, pozna zrelost, čvrsta konstitucija, dolgoživost in dobro izkoriščanje krme.

Škraba P. Obolenja konj v Kobilarni Lipica v obdobju od 2000 do 2009.
Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2016

Slika 5: Shematični prikaz organizacije reje in priprave konj v Kobilarni Lipica (Rus, 2011)

Iz shematičnega prikaza je razviden način in smer povezovanja posameznih segmentov reje od žrebitve do končne namenske usposobljenosti živali.

Lipiške plemenske kobile so nastanjene v skupinskih hlevih v prosti reji. Kobile živijo v čredi. Dnevno jih spuščajo na pašnike, zvečer se vrnejo v hlev, kjer prenočijo (slika 1). Tudi po žrebitvi je dnevni ritem nespremenjen. Zaradi navezanosti na mamo in prepoznavanje le te, sta v prvih dneh po žrebitvi ločena v boks dokler se med njima ne ustvari povezanost. To se dogaja v izogib temu, da bi žrebe v čredi zamenjalo kobilo. Kobile z žrebeti postopoma spuščajo v čredo. Ko so vse kobile z žrebeti ponovno v novonastali čredi se pašna sezona nadaljuje po ustaljeni praksi do približno 6 meseca starosti žrebet. Nato jih odstavijo. Ženska žrebeta preselijo v sosednji hlev. Pri štirih letih

jih osnovno ujahajo, nato opravijo test delavnih sposobnosti. Glede na dosežene rezultate na testih so razvrščene v njim najprimernejšo kategorijo in sicer med plemenske kobile, vprege, turistično šolo jahanja oziroma prodajo.

Slika 6: Kobile z žrebeti na Borjači (foto: Škraba P., 2016)

Moška žrebeta premestijo na dislocirano enoto Ravne, kjer odraščajo do četrtega leta starosti. Štiriletniki so tedaj pripravljeni za ujahavanje. Ravne bi lahko opredelili tudi kot otroški vrtec za moška žrebeta. Po končanem osnovnem ujahavanju opravijo test delavnih sposobnosti. Na podlagi delavne sposobnosti žrebce razvrstijo za dresurno jahanje, klasično oz. športno dresuro in prodajo.

Slika 7: Žrebeta pri igri (foto: Škraba P., 2016)

2.5 KATEGORIJE KONJ

Zakon o Kobilarni Lipica (Zakon...,2016) navaja, da mora v kobilarni biti najmanj 24 plemenskih žrebcev vseh šest originalnih linij, po štiri plemenske žrebce za vsako linijo in najmanj 48 plemenskih kobil iz vseh 16 klasičnih rodov, po najmanj 3 kobile vsakega rodu in naraščaj do četrtega leta starosti za nadaljnjo vzrejo.

2.5.1 Delavni konji in plemenske kobile

2.5.1.1 Delavni konji

V to kategorijo smo združili plemenske žrebce, dresurne konje, konje v treningu in vprežne konje. Tako smo dobili skupino, ki zajema vse delavne konje moškega spola.

Rodovniške knjige vodijo že stoletja. Zelo pomembno je, da ne pride do parjenja v sorodstvu zato skrbno načrtujejo ohranjanje linij lipicanca. Osnovni namen plemenskega žrebca (PŽ) je zagotavljanje potomstva. Glede na njegove genetske sposobnosti imajo v Kobilarni Lipici tudi vlogo dresurnega konja. Namenjeni so visoki šoli jahanja lipiške klasične dresure, z njimi lipiški jahači na predstavah prikazujejo umetnost jahanja in naraven talent lipicancev; v to skupino pristopijo le najbolj nadarjeni žrebci (Rus, 2011).

Slika 8: Nastop Lipiške kvadrilie (foto: Škraba P., 2014)

Med dresurne konje (DRK) se uvrstijo konji, ki so uspešno prestali dolga leta napornih vsakodnevnih treningov. So paradni konji Kobilarne Lipica in jih predstavljajo domači in tuji javnosti in s katerimi jahači ponosno prikazujejo leta medsebojnega sodelovanja med konjem in jahačem, ki temelji na zaupanju in medsebojnemu spoštovanju.

Slika 9: Nastop Lipiške velike kvadrilie z osmimi konji (foto: Škraba P., 2013)

Prvotni namen ustanovitve pasme lipicanec je bil ustvariti vzdržljivega vprežnega konja, sposobnega prepotovati dolge razdalje. Vprežni konji (VPR) so namenjeni vožnji vpreg. Zastopajo nas na najvišjih mednarodnih tekmah, kot tudi prikazujejo vse spretnosti na predstavah, protokolih in prireditvah. V zadnjih letih postaja vožnja vpreg vse bolj priljubljena disciplina, zato tudi v Lipici pridobiva na pomenu.

Slika 10: Pogled na vprežena žrebca s kočije (foto: Škraba P., 2016)

Konji v treningu (KVT) so mlajši žrebci, ki jih pripravljajo za lipiško šolo jahanja. V tej skupini so zastopane večinoma moške živali. Le ti so že osnovno ujahani in so opravili test delavnih sposobnosti. Ponovno se oceni pripravljenost za delo, voljnost do dela, sprejemanje dejstev in odzivnost do jahača, učljivost, karakter kot tudi zunanje lastnosti (velikost, proporcionalnost telesa, okvir, itd.).

Slika 11: Priprava in privajanje mladih žrebcev na opremo (foto: Škraba P., 2013)

V vsaki generaciji izberejo najboljše žrebce za nadaljnje šolanje. V njih je vloženo ogromno vsakodnevnega dela in truda, da čez leta prikažejo vso eleganco in veličastne figure na predstavah.

Vso lepoto lipicanca pa vidimo šele takrat, ko je v gibanju. Glavo drži pokonci, pogled je živahen, vrat nosi visoko vzravnano, hod je visok in kadenciran. Taka impozantna drža in znameniti korak, sta ga napravila znanega po vsem svetu (Dolenc, 1980; Rus in Mesarič, 2011).

2.5.1.2 Plemenske kobile

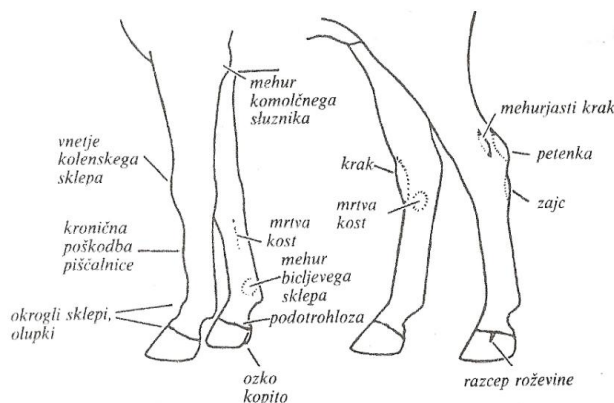
Po rejškem programu za lipicansko pasmo se za vpis v Rodovniško knjigo oceni in odbere žrebice v 4. letu ali starejše. Kobilica se razvršča v kakovostne razrede. Rus (2011) navaja, da se le kobile, ki so vpisane v kakovostni razred (elite I. in II.), sme uporabljati kot plemenske kobile v Kobilarni Lipica.

Skupino plemenskih kobil sestavlja približno 25% celotne črede lipicanskih konj. Živijo v prosti reji na prostranih pašnikih v okolici kobilarne. Namenjene so razplodu. V letih ko niso v reprodukciji, so lahko vključene v delo (vožnja, jahanje).

2.6 BOLEZNI IN POŠKODBE

2.6.1 Poškodbe okončin (P.O.)

Gibalni sistem vključuje konjeve noge, ki jih sestavljajo kosti, mišice in tetive (slika 12). Kosti konja povezuje veliko število kit, vezi in mišic. Werner (1993) pravi, da je mišičje zdravega konja izredno zmogljivo, kar zahteva in pogojuje že lastna telesna masa, ki znaša povprečno 500 kg (pri hladnokrvnih tudi do 1000 kg). Ima sposobnost pospeševanja, vzdrževanja hitrega tempa na daljše razdalje kot tudi koordinacijo gibov.

Slika 12: Gibalni sistem konja (Konjeniška Zveza Slovenije, 2015a)

Na sliki 12 vidimo opisana anatomsko področja, kjer se najpogosteje pojavljajo določene poškodbe.

POŠKODBE KOPIT

- MRTVE KOSTI

Mrtve kosti so kostni izrastki na različnih delih nog, ki nastanejo kot posledica udarcev in poškodb pokostnice. Konja posebej ne ovirajo oz. odvisno od mesta, kjer se nahajajo.

- OKROGLI SKLEPI

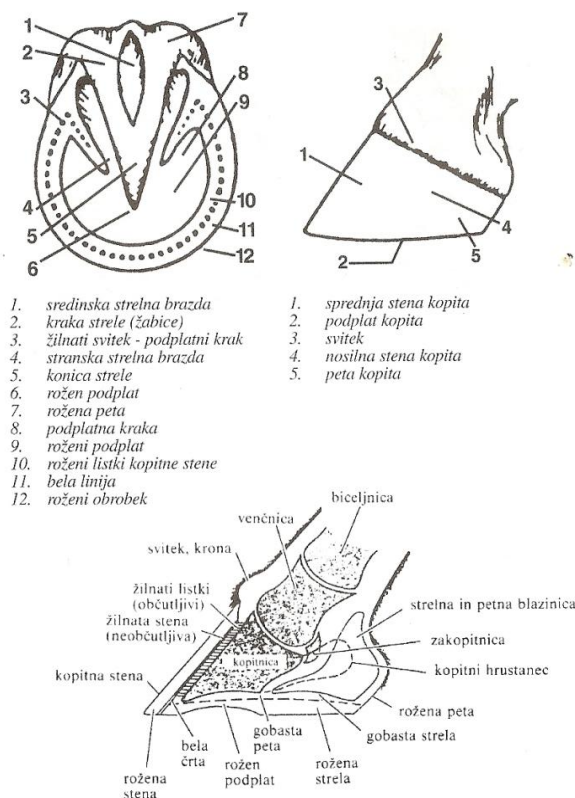
Okrogli sklepi so odebelitev biclja ali kopitnega sklepa in nastanejo kot posledica kroničnih vnetnih in degenerativnih procesov vseh struktur na tem delu noge.

- LAMINITIS ali VNETJE KOPITNE USNJICE

Laminitis je vnetje lamel v kopitu, ki se običajno pojavi na kopitih sprednjih nog. Zaradi oviranega pretoka krvi in s tem premajhnega prenosa kisika, tkivo oteče in počasi odmira. Otekanje povzroči močno bolečino in spremembo položaja kosti. Najpogostejši vzrok

vnetja je napačno prekomerno hranjenje, premočno spodrezovanje, pretesno pribite podkve, vnetja maternice in zaostalo trebilo pri kobilah.

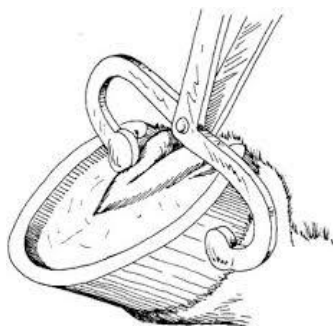
Anatomska zgradba kopita

Slika 13: Anatomska zgradba kopita (Konjeniška Zveza Slovenije, 2015b)

- VBOD V KOPITO

Vbod v kopito je zelo pogost pojav, ki se pojavlja, če žival stopi na žebelj ali oster predmet. Običajno rane ne opazimo, šele ko žival hitro, močno zašepa posumimo na vbod, ki ima za posledico gnojno vnetje v kopitu. Mesto vboda ugotavljamo s kopitnimi kleščami (slika 14).

Slika 14: Ugotavljanje bolečine v kopitu s kopitnimi kleščami (Konjeniška Zveza Slovenije, 2015b)

VNETJA TETIV

Pri vnetju tetiv najpogosteje prihaja do poškodb globinske in površinske upogibalke prstov, na prednjih nogah med bicljem in zapestjem (karpusom). Poškodba običajno nastane pri jahanju na mehkem in razmočenem terenu, kjer lahko pride do zdrsov pri katerih se tetiva pretegne. Redke so poškodbe tetiv zaradi fizičnih udarcev. Poudariti je potrebno eno fizikalno značilnost: konji tečejo »na vzmeteh« – njihove tetive so zgrajene iz elastičnih kolagenskih vlaken, ki se v galopu lahko raztezajo do 16%.

RANA

Koža je velik, pomemben organ, ki ščiti in varuje telo, vzdržuje temperaturo ter sodeluje pri uravnavanju telesne tekočine.

Rana je odprta poškodba kože ali sluznice in tkiva pod njim. Nastane zaradi delovanja fizikalnih dejavnikov; gre za nasilno prekinitev kože in tkiv pod njo. Rane so zelo različne, njihov videz pa je odvisen od tega, kako so nastale, kaj jih je povzročilo in kako dolgo so delovale mehanske sile. Vse običajne, naključne rane obravnavamo kot okužene, saj je poškodovano tkivo odlično gojišče za bakterije. Kirurške rane so praviloma sterilne. Poznamo več oblik ran.

Odpрте rane:

praske; poškodovana je le zgornja plast kože, tako imenovana povrhnjica,

odrgnine; koža je poškodovana in deloma uničena, največkrat so posledica padcev, ureznine; povzročijo jih ostri predmeti kot so žice, ostri robovi v boksih in ogradah. Robovi ran so gladki in ravni. Ločimo površinske in globoke ureznine, pri slednjih so lahko poškodovani živci, kite, kosti celo notranji organi, vbodnine; povzročijo jih največkrat žebliji, ostre trske. Nastanejo ozke in globoke rane, katere se na površini hitro zacelijo in je zaradi tega zelo velika možnost infekcije v globini tkiva (flegmone, abscesi, gnojne fistule...), udarnine; nastanejo zaradi raznih udarcev med živalmi oz. predmeti iz okolice (Špik, 2009).

GNOJNA VNETHA - FLEGMONA

Flegmona je gnojno vnetje podkožnega tkiva, zaradi vdora mikroorganizmov skozi kožo. Prizadet del telesa je boleč in topel na otip. Pojavi se lahko tudi povišana telesna temperatura, potrtost in izguba apetita. Konj običajno močno šepa, predvsem, če je oteklina v bližini sklepov. Najpogostejši vzroki so ozki in globoki vbodi (Reed in sod.,2010).

VNETJE SKLEPOV - ARTRITIS

Artritis je postopno in trajno propadanje sklepnega hrustanca. Povzroča togost telesa, oteženo dihanje, sklepi so otekli in boleči. Konj šepa, njegova hoja je toga. Mraz in vlaga artritis še poslabšujeta (Reed in sod.,2010).

2.6.2 Dihalni sistem (D.S.) – dihala

Dihalni sistem se začne z ustno in nosno votlino in se nadaljuje v sinuse, žrelo in sapnik. Ta se deli v dve sapnici, ki vstopata v desno oz. levo pljučno krilo, sestavljeno iz bronhijev in pljučnih alveol. V dihalih poteka izmenjava plinov med telesom in okolico. Sestavljena so iz zgornjega in spodnjega respiratornega trakta.

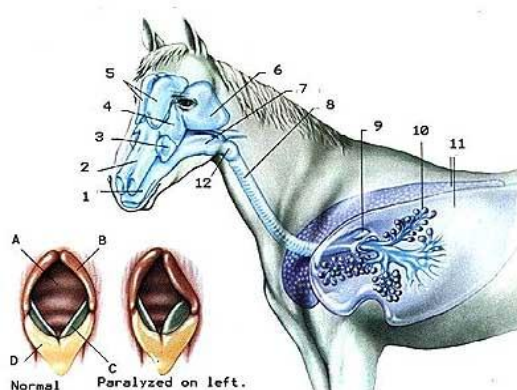
Bolezni dihal so zelo pogoste, še zlasti v poznem jesenskem, zimskem in zgodnjem spomladanskem času, ko so vremenske razmere za domače živali neugodne (nagle

spremembe temperature, hladni vetrovi, velika vlažnost zraka...). V teh letnih časih so živali več v hlevih, ki so pogosto zatohli, nezračni, prenatrpani in kjer je koncentracija škodljivih plinov zelo visoka. Vse to so dejavniki, ki zmanjšujejo odpornost sluznice dihalnih poti, ki se tako prizadeta ne more braniti pred pogojno patogenimi mikroorganizmi, ki se na njej nahajajo (Reed in sod., 2010).

Pomembni vzroki, za nastanek bolezni dihal so tudi fizična preobremenitev živali (težko naporno delo, dolgotrajne dirke), neprimerni transporti (odprti kamioni, prenatrpane živali med transportom...), napake v prehrani (prašno, plesnivo seno, neredno hranjenje...) ter invazije s paraziti, ki neposredno prizadenejo dihalne poti ali pa zmanjšujejo odpornost organizma (pljučni črvi, ličinke v migraciji...)(Gros, 2005).

Glede na to, kateri del dihalne poti je prizadet, bolezni dihal delimo na bolezni nosu in obnosnih votlin, bolezni grla in sapnika, bolezni sapnic in pljuč ter bolezni popljučnice in prsne votline (Gros, 2005).

Bolezni dihal delimo tudi glede na vzrok bolezni, in sicer, nevnetne in vnetne bolezni dihal (Reed in sod., 2010).

Slika 15: Dihalni sistem (Anatomija konja, 2016)

2.6.2.1 Bolezni spodnjega respiratornega trakta

Najpogostejše bolezni spodnjega respiratornega trakta pa so: naduha, pljučnica in bronhitis.

NADUHA (KRONIČNA OBSTRUKTIVNA BOLEZEN)

Naduha je kronična, napredujoča in neozdravljiva bolezen, ki jo je možno omiliti s pravilno oskrbo. Znaki naduhe so kratko, plitvo in sunkovito dihanje, otežen izdih, slabša delovna sposobnost, kašelj, možen je tudi gost bel izcedek iz nozdrvi in izguba telesne mase. Nastane zaradi preobčutljivosti oziroma reakcije telesa na alergene iz okolja kot so krma, prah, plesni, cvetni prah. Pomembno vlogo pri nastanku, razvoju in zdravljenju bolezni ima okolje. Skrbeti moramo za primerno življenjsko okolje konja, redno odstranjevanje gnoja (amoniak), redno čiščenje in razkuževanje hleva ter opreme (napajalniki, vedra in podobno). Najbolj primerna je paša na prostem (Reed in sod., 2010).

PLJUČNICA

Pljučnica je vnetje pljuč, ki v prvi vrsti prizadane mikroskopsko majhne zračne mešičke, tako imenovane alveole. Razlikujemo bakterijsko in virusno pljučnico. Konj močno kašlja, pojavi se izcedek iz nosu, bolečina v prsih, pospešeno dihanje. Konj ima povečano telesno temperaturo in je neješč (Reed in sod., 2010).

BRONHITIS

Bronhitis je ponavljajoča se obstrukcija dihalnih poti. Najpogostejše je posledica alergijskih reakcij na slamo, ki vsebuje glive, slabega zračenja in s tem izpostavljanje amoniaku. Bolezen na različne načine okvari različne predele pljuč in dihalnih poti, zato se pojavlja zastajanje zraka v pljučih, težje dihanje in dolgotrajen kašelj. Kronični bronhitis je kronično vnetje sapnic z gnojnim izbljuvkom. Lahko se pojavi zožitev oziroma obstrukcija dihalnih poti (Reed in sod., 2010).

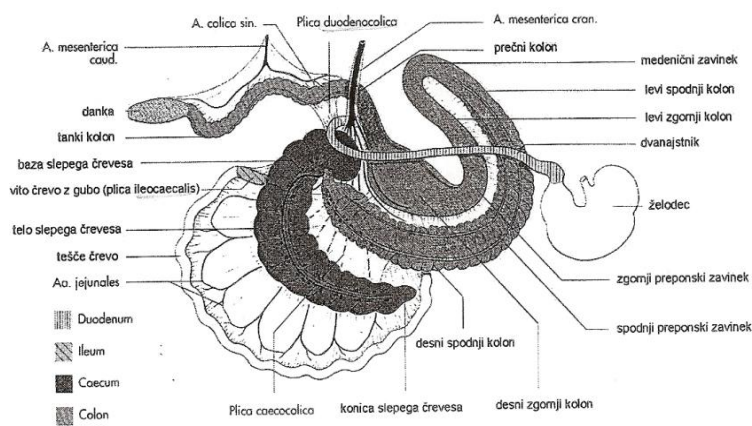
2.6.2.2 Bolezni zgornjega respiratornega trakta

Najpogostejša obolenja zgornjega respiratornega trakta predstavljajo različna vnetja, katerih vzrok so lahko različni mikroorganizmi.

Najpogostejša so v zimskem času, ko je konjev imunski sistem oslabljen zaradi nižjih temperatur. Pojavi se izcedek iz nosu, slabša delovna sposobnost, kašelj, možno težje požiranje, oteklo žrelo, kihanje, zmanjšana ješčnost, izcedek iz oči in povišana telesna temperatura. Prehlad preneha v 7 do 10 dnevih, milejši simptomi so lahko prisotni še do 3 tedne (Reed in sod., 2010).

2.6.3 Prebavni trakt (P.T.)

Fiziologija prebave obravnava procese hranjenja, razgradnje in resorpcije hranilnih snovi, izločanje prebavnih sokov, gibanje prebavil ter odstranjevanja neprebavljenih in neprebavljivih sestavin hrane. Med prebavo se krma iz oblike, ki je organizem ne more izkoristiti, razgradi na sestavine, ki jih lahko telo sprejme in izkoristi (Kruljc, 2003).

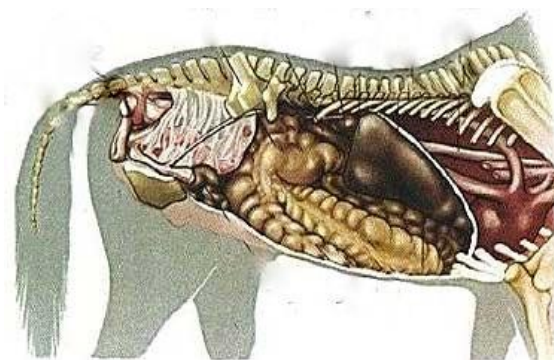
Slika 16: Prebavni sistem (Kruljc, 2003)

Konj je monogastrična žival. Prebavila konja (slika 16) se razlikujejo od prebavil drugih rastlinojedih živali, zlasti prežvekovalcev.

Prebavila konja obsegajo ustno votlino, požiralnik, želodec, tanko, slepo in debelo črevo, s skupno povprečno prostornino 210 litrov pri srednje velikem konju. Med privesne žleze prebavil sodijo jetra in trebušna slinavka. Prazna prebavila predstavljajo 5 % telesne mase konja, njihova vsebina pa 10-20% telesne mase (Reed in sod., 2010).

Presnovne (metabolične) bolezni so zelo pogost pojav pri reji domačih živalih in predstavljajo velik gospodarski problem. Kažejo se s številnimi in raznolikimi simptomi. Največji vpliv na nastanek presnovnih bolezni imajo: količinsko in kakovostno pomanjkljiva krma, bolezni živčevja in endokrinih žlez pa tudi prirojena nagnjenost nekaterih pasem k boleznim (Gros, 2005).

Živali največkrat zbolijo v obdobju, ko je njihova presnova najbolj obremenjena. Presnovne bolezni pa se pojavljajo tudi pri mladih živalih, in sicer v obdobju najintenzivnejše rasti, kar je seveda povezano z velikimi potrebami organizma po hranilnih snoveh in razumljivo tudi z intenzivno presnovo (Gros, 2005).

Slika 17: Prebavni sistem (Anatomija konja, 2016)

KOLIKE

Pod izrazom kolika razumemo bolečine v trebuhu. Kolika je lahko blaga ali močna, nikoli pa je ne smemo prezreti, saj je lahko življenjsko nevarna. Te bolečine lahko sprožijo tudi ostali organi v trebušni votlini kot so ledvice, mehur, jetra, vranica, maternica. Pogosta so zaprtja, napenjanje, krči, zasuk črevesja. Vzrokov za nastanek kolik je veliko; od naglih

sprememb v kvaliteti in količini krme, pitje prehladne vode do večjih stresnih situacijah kot so menjava hleva, treninga, jahača (Gros, 2005).

Slika 18: Žrebec med napadom kolike (foto: Škraba P., 2010)

Znaki kolike se kažejo v nemiru živali, v pogostem vleganju in vstajanju, kopanju s prednjimi nogami, pogledovanju proti trebuhu, zaradi hudih bolečin in potenju. Žival je otožna, neješča, ne iztreblja, peristaltike ne slišimo (slika 18).

Pri koliki je pomembna pravočasna, strokovna in hitra pomoč.

3 MATERIAL IN METODE

Podatke, ki smo jih obdelali v nalogi smo črpali iz dnevnikov veterinarskih posegov Kobilarne Lipica. Vnesli smo jih ročno v računalniški program - Excel. Zajeli in obdelali smo podatke veterinarskih posegov v obdobju od leta 2000 do 2009.

3.1 MATERIAL

Za podrobnejšo raziskavo smo konje razdelili v skupine in dobili predstavljeno sliko zdravstvenega stanja konj v 10 letih.

Zabeleženih je bilo 1881 posegov. Nerazumljive in nejasne podatke smo izločili, prav tako obvezna cepljenja, korekcijo zobovja, korekcijo kopit, apliciranje sredstev proti notranjim zajedavcem, alergije, vsa ginekološka obolenja in kožne bolezni. Upoštevali smo obolenja dihal, prebavil in okončin.

Za lažje analiziranje podatkov smo v računalniškem programu vodili konje po registrski številki. Poleg tega smo zabeležili datum rojstva ter spol, pripadajočo kategorijo v katero smo ga uvrstili v času zdravljenja, datum zdravljenja in nato razčlenili in opredelili vsak veterinarski zapis.

Kot primer navajamo plemenskega žrebca 191:

Preglednica 1: Primer PŽ v excelovi tabeli

ID	SPOL	KAT	LR	DAT	Predel telesa	Dogodek	Zaplet	Natančen predel	Leto rojstva	K	Leto posega	Starost
191	M	PZ	1996	25.7.2002	G.S.	P	SEPAVOST	NOGA	1996	PZ	2002	6
191	M	PZ	1996	1.1.2002	D.S.	V	VNETJE GORNJIH DIHAL	DIHALNE POTI	1996	PZ	2002	6
191	M	PZ	1996	13.7.2007	G.S.	V	OTEKLINA	NOGA	1996	PZ	2007	11
191	M	PZ	1996	22.8.2005	D.S.	B	KAŠELJ	PLJUČA	1996	PZ	2005	9

3.2 METODE

VZROK VETERINARSKEGA POSEGA

Za lažje razvrščanje obsežnih podatkov, smo obolenja razdelili na sklope.

GIBALA: BOLEZNI, RANE, VNETJA IN POŠKODBE GIBAL (artritis, bursitis, laminitis,...)

DIHALA: RESPIRATORNE BOLEZNI (Pljučnica, naduha, gripa, vnetje sinusov,...)

PREBAVNI TRAKT: GASTROINTESTINALNE BOLEZNI (kolike, prebavne motnje)

Vse te koordinate so nam pomagale, da smo različne bolezni in poškodbe smiselno uredili in iz njih ugotavljali različne vzporednice med značilnimi obolenji pri določenih starostnih skupinah oz. značilnimi obolenji pri konjih namenjenih določenim namenom rabe.

Skupine konj smo razdelili na:

DELAVNI KONJI:

- plemenski žrebci
- dresurni konji
- rekreativni konji
- konji v treningu
- mladi konji v testu delovnih sposobnosti
- vprežni konji

PLEMENSKE KOBILE

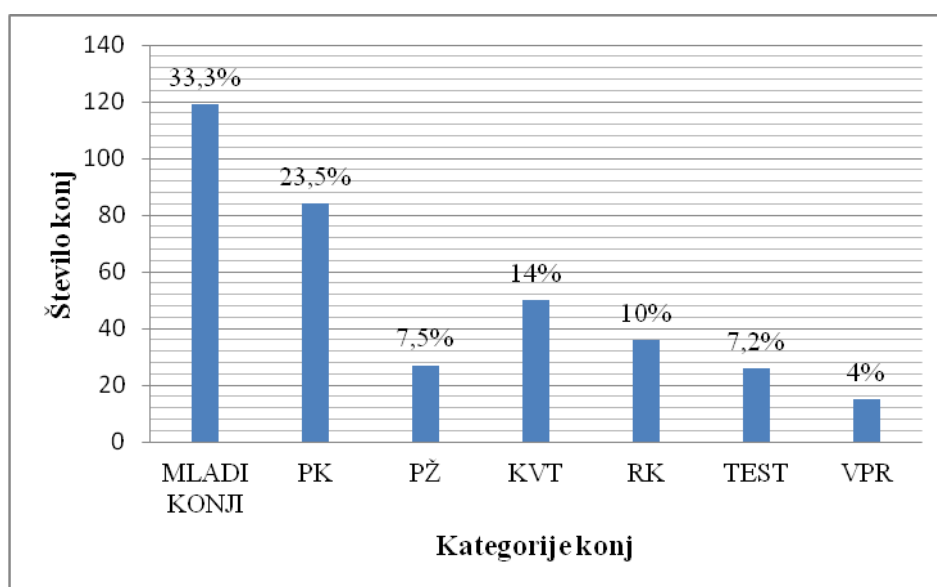
ŽREBETA DO 4. LETA STAROSTI

S pomočjo računalniškega programa Excel, smo podatke smiselno uredili. Od leta 2000 pa do 2009 je bilo skupno opravljenih 1881 veterinarskih intervencij. Kot že omenjeno smo obvezne in rutinske veterinarske storitve (cepljenja, brušenja in puljenja zob, dajanje antiparazitikov,...) izpustili, kakor tudi večkratno zdravljenje istega obolenja oziroma poškodbe. Izločili smo tudi konje, ki so jih odpeljali na Kliniko za konje Veterinarske fakultete v Ljubljani.

4 REZULTATI IN RAZPRAVA

Dobljeni podatki niso bili presenetljivi. Določena skupina konj ima svoje značilne zdravstvene probleme.

Sestava lipiške črede konj se med leti bistveno ne spreminja, zato smo kot reprezentančno sestavo črede naključno izbrali leto 2004. Odstopanja med leti so zanemarljiva oziroma so zelo podobna, minimalno se spreminja le število konj v čredi in njihova kategorija glede na uporabnost v kobilarni (vprege, turistično jahanje, jalove kobile, plemenske kobile ipd).

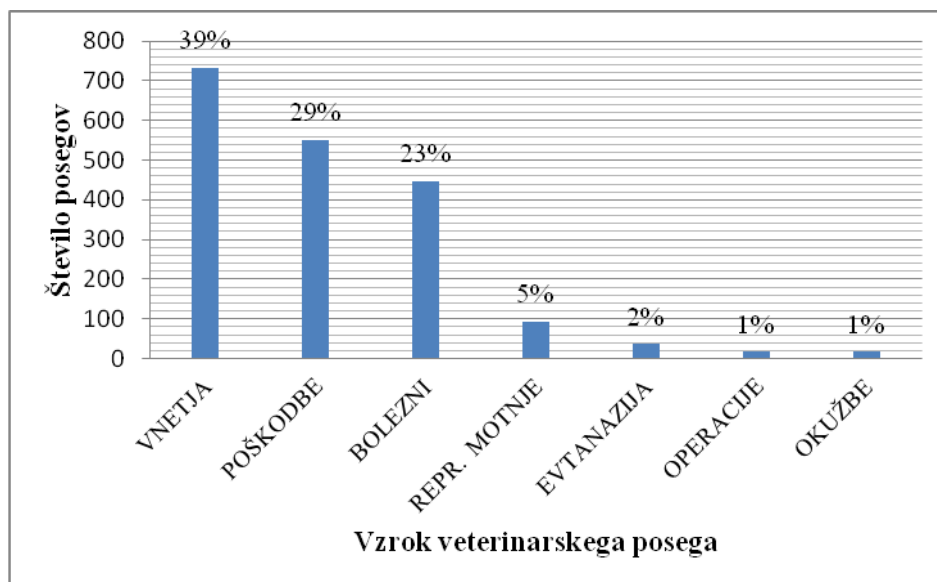

Slika 19: Sestava črede konj leta 2004

Legenda: PŽ-plemenski žrebci; PK-plemenske kobile; MLADI KONJI- do 4. leta starosti; KVT-konji v treningu; TEST-mladi konji v testu delavnih sposobnosti; RK-rekreativni konji; VPR- vprežni konji

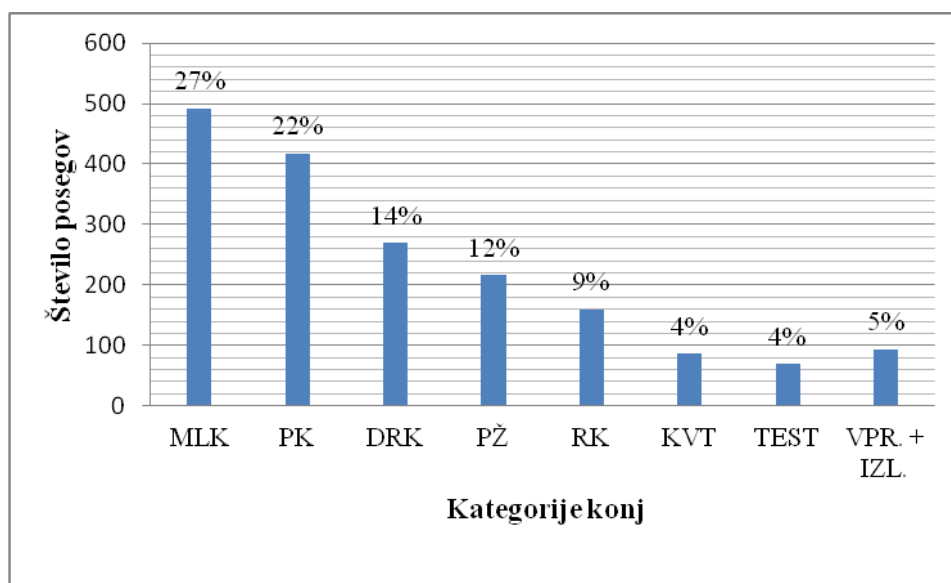
Čreda konj je leta 2004 štela 357 konj. Iz slike 19 je razvidno, da je najštevilčnejše zastopana kategorija mladih konjev oziroma žrebet od 0-4 leta starosti, ki šteje 119 (33,3%). V čredi je še 84 (23,5%) plemenskih kobil, 27 (7,5%) plemenskih žrebcev, 50 (14 %) konjev v treningu in 36 (10 %) rekreativnih konj. Skupina mladih konj v testu delavnih

spособnosti in konj za vprege je razmeroma majhna; tako je v čredi 26 (7,2%) mladih konj v testu delavnih sposobnosti in 15 (4%) konj za vprege.

Slika 20: Vzrok za veterinarski poseg 2000-2009

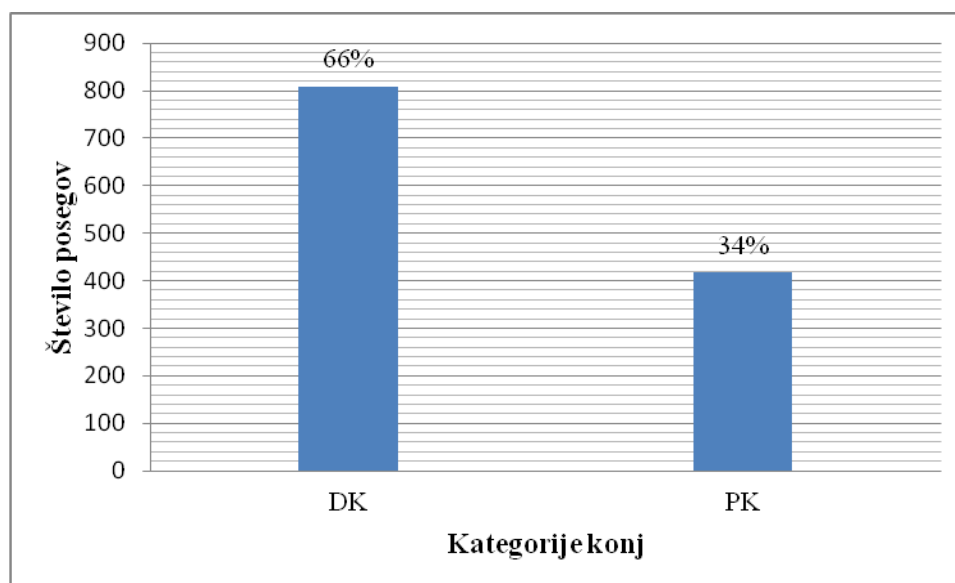
V 10-ih letih je bilo skupno zabeleženo 733 (39%) različnih vnetij, 552 (29%) različnih poškodb in 448 (23%) bolezni različnih etiologij. Ostali dogodki so le malo številčni; kot npr. reprodukcijske motnje 5%, evtanazije 2% in razne operacije 1%.

Slika 21: Veterinarski posegi po kategorijah konj 2000-2009

Legenda: PŽ- plemenski žrebci (12%); PK-plemenske kobile (22%); DRK-dresurni konji (14%); RK-delovni konji (9%); KVT-konji v treningu (4%); TEST-mladi konji v testu delavnih sposobnosti (4%); IZL- izločeni konji; VPR-vprežni konji; MLK-žrebeta od 0 do 4. leta starosti (27%)

Iz slike 21 je razvidno, da je bilo največ zdravljenj, tj. 497 (27%) namenjeno žrebetom, ki sestavljajo slabo polovico črede, zajemajo pa živali od žrebitve pa do 4. leta starosti. Plemenske kobile so zdravili 418 krat (22%), konje v treningu dresure 270 krat (14%), plemenske žrebce 217 krat (12%), rekreativne konje 160 krat (9%), konje v treningu 87 krat (4%) in mlade konje v testu delovnih sposobnosti 70 krat (4%), vprežne in izločene konje pa 94 krat (5%).

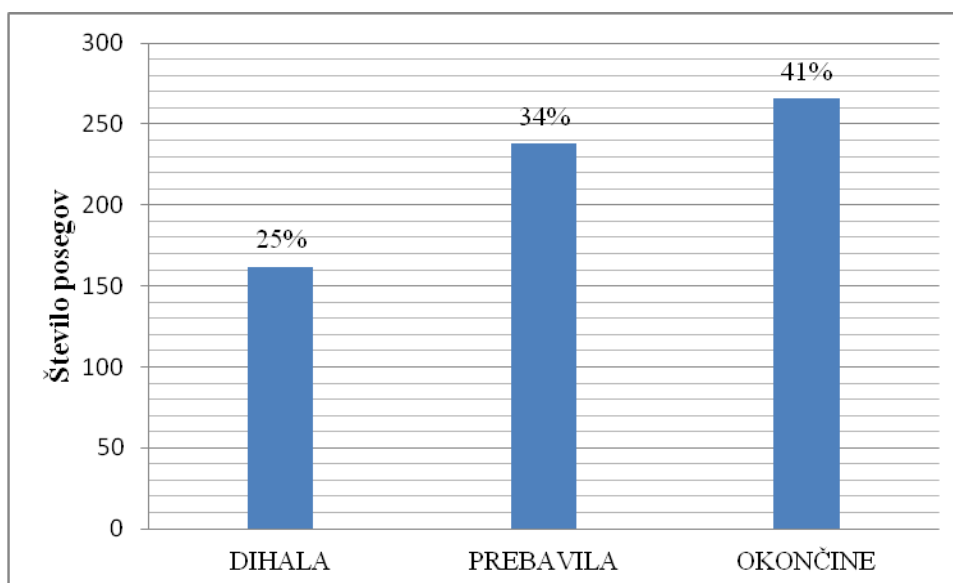
Slika 22: Veterinarski posegi pri delavnih konjih in plemenskih kobilah

Izpostavili smo delavne konje (slika 22), skupino sestavljajo PŽ, DRK, RK, KVT, MLK in VPR. V tej skupini je bilo skupno število posegov 809 (66%). Pri plemenskih kobilah imamo 418 posegov (34%).

Zaradi raznovrstnosti in minimalnega števila določenih zdravljenj, smo se odločili, da le te pri interpretaciji ne upoštevamo. V statistično obdelavo smo vključili le poškodbe ter obolenja okončin, prebavnega trakta in dihalnega sistema (slika 23).

V nadaljevanju bomo predstavili obolenja dveh skupin lipiške črede konj in sicer plemenske kobile in delavne konje. Čredo sestavlja v povprečju 80 plemenskih kobil in 120 delavnih konjev.

V desetletnem obdobju so veterinarji intervenirali 646 krat.

Slika 23: Veterinarski posegi pri plemenskih kobilah in delavnih konjih

Legenda: DIHALA- obolenja dihal (25%); PREBAVILA-obolenja prebavil (34%); OKONČINE-obolenja in poškodbe gibal (41%)

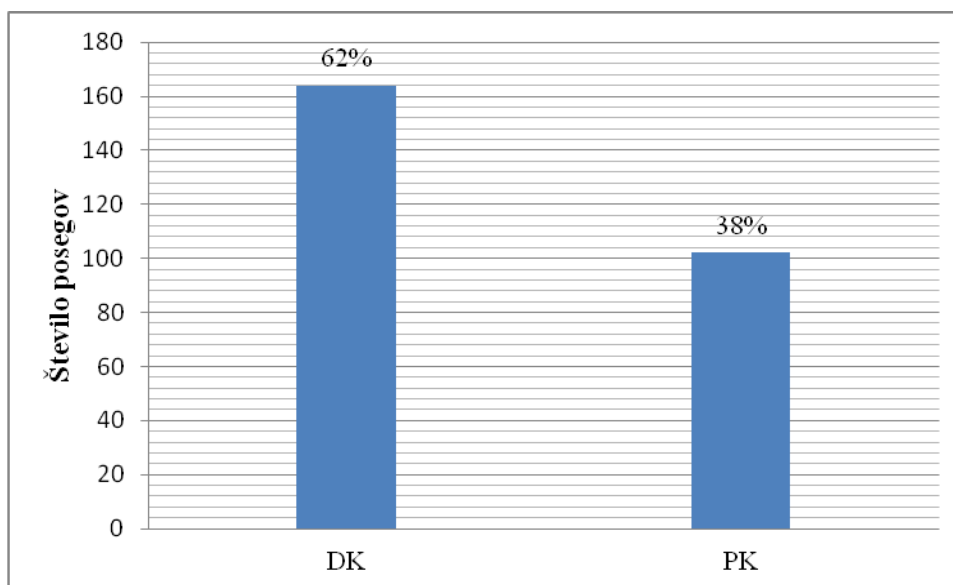
Iz slike 23 lahko razberemo, da imajo lipiške plemenske kobile in delavni konji največ težav z gibalnim sistemom. V preiskovanem obdobju so opravili 266 zdravljenj, kar predstavlja 41% vseh veterinarskih intervencij. Prevladovale so težave s kopiti in tetivami.

Sledijo obolenja in bolezni v prebavnem traktu z zabeleženimi 238 kolikami oziroma prebavnimi motnjami (34%).

Obolenja dihal, ki so jih veterinarji diagnosticirali kot prehlad, bronhitis in pljučnica so zdravili 162 krat (25%).

OKONČINE:

Zabeleženih je bilo skupaj 266 obiskov veterinarja zaradi težav v gibalnem sistemu preiskovanih živali.

Slika 24: Poškodbe okončin pri delavnih konjih in plemenskih kobilah

Po pričakovanju je bilo več obolenj v gibalnem sistemu zabeleženih pri delavnih konjih in sicer 164 (62 %) pri plemenskih kobilah pa le 102 (38%), (slika 24).

Resna poškodba nog predstavlja veliko tveganje za športnega konja. Zato se strokovnjaki in profesionalci še toliko bolj trudijo izogniti se kateremukoli obolenju v konjskem gibalnem sistemu. Zavedajo se, da samo en nepremišljen korak uniči leta in leta učenja, napornih treningov in vloženega truda. Vse vloženo delo v pripravo vrhunsko izšolanega konja bi bilo v sekundi uničeno. Da bi se izognili poškodbam, lipiškim konjem, noge pred treningom bandažirajo. Povijejo jih z bombažnimi trakovi, ki obremenjenim tetivam nudijo oporo. Dodatno jih zaščitijo z uporabo ščitnikov ter kopitnih zvoncev. Veliko skrb posvečajo tudi pravilnemu vzdrževanju jahališč; v manežah je podlaga izravnana in primerno namočena. Podlago tudi redno menjajo in vedno znova iščejo nove, primernejše

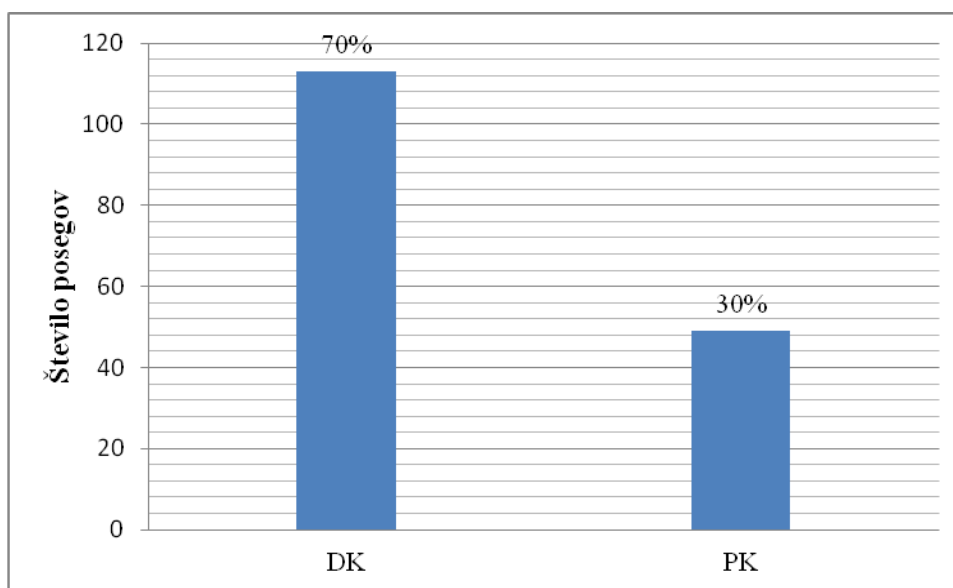
mešanice peska, mivke, žagovine, filca, itd. Vsa naštetá opravila pripomorejo k temu, da bi konji z gibalnim sistemom imeli čim manj težav.

Zaradi narave dela pri delavnih konjih predstavljajo poškodbe gibal 62% vseh poškodb. Z delavnimi konji opravljajo zahtevne vsakodnevne treninge ter priprave na izvajanje najzahtevnejših dresurnih elementov.

Kobile imajo manj poškodb gibalnega sistema, le 38%. Pri skupini plemenskih kobil opazamo največkrat poškodbe kopit. Na prostranih kraških pašnikih, kjer se kobile zadržujejo je veliko ostrega kamna. V primeru, ko žival pomotoma nerodno stopi nanj le ta povzroči otiščanec in posledično vnetje.

DIHALA:

Bolezni dihalnega sistema so se izražala v glavnem kot bronhitisi, prehladi in pljučnice; veterinarji so zaradi njih posredovali 162 krat. V 113 primerih (70%) so zboleli delavni konji, v 49 (30%) primerih pa plemenske kobile (slika 25).

Slika 25: Obolenja dihal pri delavnih konjih in plemenskih kobilah

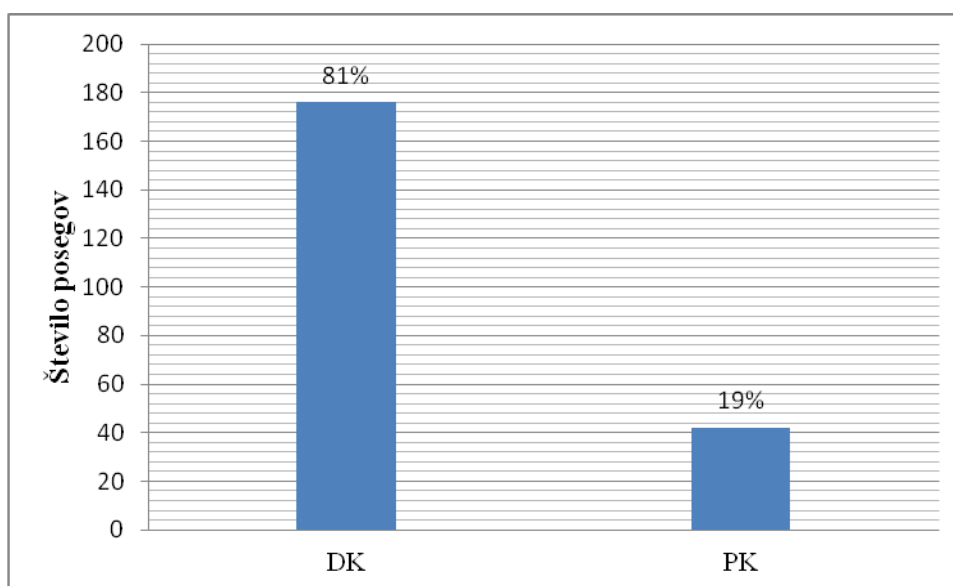
Na pogostnost pojavljanja dihalnih težav ima močan vpliva zlasti način reje in seveda obremenjenost in telesni napor živali.

Delavni konji so posamezno vhlevljeni v zaprtih boksih, kjer preživijo večino dneva.

Pri plemenskih kobilah, ki so vhlevljene v velikih hlevih, v prosti reji je situacija popolnoma drugačna. Le 30% zdravljenj dihal je bilo zabeleženih pri plemenskih kobilah. Velika verjetnost je, da drugačni življenjski pogoji pripomorejo, da so kobile opazno bolj odporne. Življenje na prostem, na paši, soncu in svežemu zraku pripomore k boljšemu zdravstvenemu stanju živali, zlasti dihal. Poudariti je potrebno, da se fizično gibljejo po volji. Niso udeležene v treningih ali kakršnem koli drugem obveznem delu.

OBOLENJA PREBAVNEGA TRAKTA:

Izražajo se z značilnimi kliničnimi znaki kot so neješčnost, prebavne motnje (driske, zaprtja), napenjanje, kolike (različne stopnje nemira). Veterinarji so v letih med 2000 in 2009 zaradi njih posredovali 218 krat. V 176 primerih (81%) so zboleli delavni konji v 42 (19%) primerih pa plemenske kobile (slika 26).

Slika 26: Obolenja prebavnega trakta pri delavnih konjih in plemenskih kobilah

Življenski pogoji, na prostem ali v boksih, so tudi ključni dejavnik, ki vpliva na boleznih prebavi. Plemenske kobile, ki živijo na prostem se lahko čez cel dan hranijo s svežo zeleno krmo. Delavni konji, ki živijo v boksih, so omejeni na dnevno hranjenje po urniku s senom in močno krmo z mineralno-vitaminskimi dodatki, ki jo imajo za vsakega posameznika posebej predpisano.

5 SKLEPI

KOBILARNA LIPICA

V analiziranem obdobju od leta 2000 do 2009 je bilo v Kobilarni Lipica zabeleženih 1881 veterinarskih posegov. Na osnovi opravljene analize lahko zaključimo:

POSEGI OD LETA 2000-2009

- Dobro tretjino posegov, točno 733 (39%) pripisujemo različnim vnetjem. Največkrat se tu pojavljajo poškodbe tetiv, ovojnic tetiv, vnetja sklepov in kopit, ki povzročijo šepavost. Pogoste so tudi alergije, kot so kožne alergije (razni izpuščaji na koži, osipi oz. bule) pa tudi alergije dihal in sicer naduha, alergija na prah (žagovina v boksu in senu). Otekline predstavljajo le majhen odstotek posegov.
- Drugi najpogostejši posegi so poškodbe, njihovo število je predstavljalo v 10-ih letih 552 oz. 29% vseh posegov. Od teh je dobra polovica (56,5 % oz. 312 posegov) veterinarskih posegov zaradi ran. Mednje štejemo ureznine, udarnine, odrgnine, vbodne rane in ugriznine. Poudariti je potrebno tudi, da je med njimi slaba polovica vbodnih ran v kopito, ki pripelje do šepavosti, če se le ta zagnoji.
- Tretji najpogostejši posegi pa so bolezni oz. obolenja (24% oz. 448 posegov). Med njimi so najpogostejše kolike (60,3% oz. 270 posegov). Sledijo obolenja dihal (31,5%, oz. 141 posegov).

POSEGI V GIBALNEM, DIHALNEM SISTEMU IN PREBAVNEMU TRAKTU

1. DELAVNI KONJI (DK): (453 veterinarskih posegov – 70%)

Pri delavnih konjih je zaradi narave dela in načina življenja več obolenj in poškodb med preiskovanimi skupinami živali, kar smo tudi predvidevali.

- Obolenja prebavnega trakta (P.T.) 176 (39%) veterinarskih posegov
- Poškodbe okončin (P.O.) predstavljajo 164 (36 %) veterinarskih posegov
- Obolenja dihalnega sistema (D.S.) 113 (25%) veterinarskih posegov

Naša izbrana obolenja so v skupnem seštevku pri DK dosegla 70% vseh obolenj.

2. PLEMENSKE KOBILE (PK): (193 veterinarskih posegov – 30%)

V skupini plemenskih kobil je bilo manj veterinarskih intervencij, le 30% vseh posegov.

- Poškodbe okončin (P.O.) 102 (53%) veterinarskih posegov
- Obolenja dihalnega sistema (D.S.) 49 (25%) veterinarskih posegov
- Obolenja prebavnega trakta (P.T.) 42 (22%) veterinarskih posegov

6 POVZETEK

Osnovni cilj diplomskega dela je bila pregled vseh obolenj konj v Kobilarni Lipica v obdobju desetih let. Zanimala so nas najpogostejša obolenja značilna za skupino plemenskih kobil ter delavnih konj. Vse podatke smo dobili iz dnevnikov veterinarskih posegov.

Zbrane podatke smo najprej vstavili v računalniški program Excel. Za vsak veterinarski obisk – poseg, smo zabeležili matično številko konja, datum rojstva, skupino ki ji je konj pripadal ob dogodku in zaradi česar je bila žival zdravljena. Nejasne podatke smo izpustili. Končno število posegov oz. veterinarskih intervencij je bilo pri vseh kategorijah konj 1881 (plemenski žrebci, plemenske kobile, dresurni konji, rekreativni konji, konji v treningu, mladi konji v testu delavnih sposobnosti, mladi konji do 4. leta starosti, vprežni konji in izločeni konji). Najpogostejši vzroki za veterinarski poseg so bila vnetja (39%), različne poškodbe (29%), bolezni raznih etiologij (24%) ter reprodukcijske motnje (5%).

Podrobneje smo analizirali obolenja pri delavnih konjih in plemenskih kobilah, pri katerih so veterinarji intervenirali 646 krat in sicer 453 (70%) krat pri DK in 193 (30%) krat pri PK.

V desetih letih so bili najpogostejši vzrok zdravljenja pri DK obolenja prebavnega trakta (39%), sledijo obolenja gibalnega sistema (36%) in bolezni dihal (25%).

7 VIRI

Anatomija konja. 2016. Konji.com.

<http://www.konji.com/anatomija-konja/> (Julij 2016)

Dolenc M. 1980. Lipica. Ljubljana, Mladinska knjiga: 188 str.

Gradivo za tečajnike Jahač 1. 2015a. Ljubljana, Konjeniška zveza Slovenije: 46 str.

Gradivo za tečajnike Jahač 2. 2015b. Ljubljana, Konjeniška zveza Slovenije: 70 str.

Gros L. 2005. Bolezni in zajedavci domačih živali. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 261 str.

Kruljc P. 2003. Namen in delovanje nekaterih najvažnejših organskih sistemov pri konju. Ljubljana, Veterinarska fakulteta: str.

Načrt upravljanja Kobilarne Lipica, 2010. Lipica, Kobilarna Lipica: 80 str.
www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/sklepi/seje_vlade/93_seje/93sv51_gradivo.PDF
(Avgust 2016)

Reed S.M., Bayly W.M., Sellon D.C. 2010. Equine Internal Medicine, 3 izdaja. Washington, W.B. Saunders Company: 1488 str.

Rus J. 2011. Rejski program za pasmo Lipicanskih konj. Lipica, Kobilarna Lipica, Združenje rejcev lipicanca Slovenije: 56 str.

Rus J., Mesarič M. 2011. Konjereja v Sloveniji. Ljubljana, Bambus oprema: 127 str.

Špik M. 2009. Osnove kliničnih postopkov in bolezenskih procesov. Ljubljana, Tehniška založba Slovenije: 141 str.

Werner H. 1993. Konji: pasme, nega, šolanje, šport. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 176 str.

Škraba P. Obolenja konj v Kobilarni Lipica v obdobju od 2000 do 2009.
Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2016

Zakon o Kobilarni Lipica, neuradno prečiščeno besedilo št. 5. 2016. Pravno-informacijski sistem Republike Slovenije.

<http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO989>

Zgodovina Kobilarne Lipica in Lipicancev. Lipica.

<http://lipica.org/si/odkrijte-lipico/zgodovina> (Avgust 2016)

Škraba P. Obolenja konj v Kobilarni Lipica v obdobju od 2000 do 2009.
Dipl. delo. Ljubljana, Univ. v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 2016

ZAHVALA

Ob zaključku svoje diplomske naloge se zahvaljujem predvsem mentorici, izr. prof. dr. Martini Klinkon in somentorju, doc. dr. Klemnu Potočniku, za strokovno pomoč in vodenje pri nastanku zaključnega dela.